

UDK 811.163.4'373.21

Izvorni naučni rad

Helena DRAGIĆ (Mostar)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

OD HORONIMA ZAHUMLJE DO HORONIMA HERCEGOVINA

*Toponimi su kao kamenje u rijeci koje
nam omogućava da s obale neznanja pređemo
na obalu saznanja. Toponimi su kao zrna
žita koja se prosipaju za sobom, da se zna
odakle se došlo. Idući natrag, po njima se
može stići do – pradomovine.*

Radoslav Rotković

U radu se induktivno-deduktivnom metodom, deskripcijom, analizom, komparativnom analizom, metodom klasificiranja, sintezom, te strukturalno-semantičkim pristupom interpretiraju nekadašnji horonimi: *Zahumlje*, *Hlonska*, *Humska*, *Gornja Dalmacija*, *Vojvodstvo svetoga Save (Sabe)*, *Principovina*, *Ivanbegovina (Skenderbegovina)*, te današnji horonim Hercegovina.

Značajna pozornost posvećena je povijesnom metodološkom pristupu, u kojem se navode povijesne okolnosti nastanka horonima. Analiza se primjenjuje u interpretaciji etimologije i etiologije horonima, a komparativnom analizom uspoređuju se dosadašnji i suvremeni rezultata istraživanja. Sintezom se iznose zaključci o etiologiji i etimologiji navedenih horonima.

Prema povijesnim izvorima nedvojbeno se može zaključiti da se Hercegovina tim imenom prozvala 1448. godine kada se neprikosnoveni vladar Humske zemlje Stipan Vukčić Kosača prozvao hercegom. Herceg je riječ koja je nastala od njemačke riječi Herzog što znači vladar.

Ključne riječi: *horonim*, *Hercegovina*, *hrvatski jezik*, *semantika*, *onomastika*

1. Uvod i metodologija rada

Horonim je dobio naziv prema grčkoj riječi *khora* – zemlja, područje, predjel. Pod tim terminom označavaju su imena područja, predjela, pokrajina, župa, zemalja. Petar Šimunović horonime definira kao razred toponima određenoga administrativnoga teritorija: Banovina, Bekija, Baranja, Brodsko-posavska županija, Savska banovina, Vojna krajina. (...)¹

Malo je zemalja koje su kroz povijest toliko puta mijenjale ime kao što je Hercegovina. Najprije se zvala *Zahumlje*, *Hlonska*, pa *Humska*, ali i *Gornja Dalmacija*, potom *Vojvodstvo svetoga Save (Sabe)*, *Principovina*, *Ivanbegovina (Skenderbegovina)*, te od 1448. godine do naših dana Hercegovina.

U radu će se koristiti metodološki postupci: induktivno-deduktivna metoda, deskripcija, analiza, komparativna analiza, metoda klasificiranja i sinteza. Induktivno-deduktivna metoda, kao i metoda deskripcije, koristit će se kako bi se usustavile dosadašnje spoznaje o horonimima: *Zahumlje*, *Hlonska*, pa *Humska*, ali i *Gornja Dalmacija*, potom *Vojvodstvo svetoga Save (Sabe)*, *Principovina*, *Ivanbegovina (Skenderbegovina)*, te od 1448. godine do naših dana Hercegovina.

Također će se koristiti strukturalno-semantički pristup. Značajna pozornost bit će posvećena povijesnom metodološkom pristupu, u kojem će se navoditi povijesne okolnosti nastanka horonima. Analiza će se primjenjivati u interpretaciji etimologije i etiologije horonima, a komparativna analiza služiti će za usporedbu dosadašnjih i suvremenih rezultata istraživanja. Sintezom će se iznijeti zaključci o etiologiji i etimologiji toponimije stolačkoga kraja.

2. Zahumlje, Humska zemlja

Zahumlje je ranosrednjovjekovni naziv za današnju Hercegovinu. Taj naziv u uporabi je bio do 10. stoljeća. Bizantski car i pisac, Konstantin VII. Porfirogenet u svome djelu „De administrando imperio“ spominje **Zahľmьje*. Temeljem toga etnonima, te kasnijih srednjovjekovnih spominjanja područja na kojemu su živjeli Zahumljani može se rekonstruirati horonim **Zahľmьje* kojemu odgovara današnji oblik *Zahumlje*. Porfirogenet piše da se **Zahľmьje* prozvalo prema brdu Hum koje se nalazi kod gradova Buna i Hum. Zahumljani bi značili ‘oni iza brdā’. Dominik Mandić piše da su Dubrovčani Zahumljanima nazivali ‘one iza brdā’, dakle stanovnike iza dubrovačkoga kraja.

Od 10. stoljeća današnja Hercegovina nazivala se Hum, Humska zemlja i Humsko knežstvo. Humska zemlja imala je velik stupanj samostalnosti,

¹ Petar Šimunović, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., str. 77.

posebice za vrijeme kneza Mihajla Viševića koji je bio saveznik kralja Tomislava. Knez Mihajlo Višević sudjelovao je na Splitskom velikom saboru oko 925. godine i pristao da Humska biskupija potpadne pod Splitsku nadbiskupiju. Humski knez je bio od oko 910. do 950. godine. Mudro se ponašao prema velikim silama, priklanjajući se jačima. Mihajlo Višević u povijesti je poznat kao „Mihajlo knez humski“ i kao „knez Hrvata“.

Alerić navodi da je Konstantin VII. Porfirogenet imenom oronim nazivao „veliko brdo“ koje se u 10. stoljeću izgovaralo *Hlm*, (*Hûm*). Imenica *hum* < *hlm* označava golu uzvisinu, brdo.² *Hûm* je sveslavenska i praslavenska riječ **hьlmъ* kojoj su sinonimi brežuljak, glavica, brdo. Taj je oronim veoma raširen. Također su rašireni i deminutivi od toga oronima: na -*ьс* *húmac*, gen. *húmca*; na -*ьк* *húmak* gen. *húmka*. Oronimi izvedeni od imenice *hum* i sufiksa -*ac* > *Humac* nalaze se, primjerice, iznad Salakovca s desne strane Neretve na nadmorskoj visini 250 metara; iznad Prigrađana u Bjelopoljskoj kotlini na nadmorskoj visini od 371 metra; kod Ljubuškoga³ i dr.

U naše vrijeme apelativ *hum* rijetko se čuje, jer je toponimiziran. Oronimi *Hum* nalaze se: iznad Mostara, Ljuti *hum* nalazi se u Gornjoj Grabovici 1054 n/m; u Popovu polju, kod Sarajeva, u Runovićima kod Imotskoga.⁴ Svi ti brežuljci osim onoga kod Sarajeva su goli.⁵

Na području mostarske općine nalaze oronimi: *Humac* u Salakovcu, 371 n/m; *Humac* u Mostaru 295 n/m; *Humac* u Jasenici; *Humac* u Raškoj Gori, 250 n/m. U Bijelom polju nalazi se selo *Humi*.

Oronim *Umac* nalazi se u Pologu 582 n/m. Istoimeni mikrotoponim nalazi se u Vrdima iza Goranaca kod Mostara.

Od riječi **hьlmъ* nastao je pridjev na -*ьн* *human*. Sinonimi toga pridjeva su *prisojan*, *osojan* (onaj ili ono što je u hladovini, zaštićen od vrućine i hladnoće).

Pridjevi na -*ast* *humast*, na -*ski* *kumski*, na -*ovit* *humovit*. Konstantin VII. Porfirogenet spominje **za hьlmom* > *zahlumi* – *Zahumlje*.⁶ Samoglasnik *u* nastao je iz sonantnoga *l*; starocrkvenoslavenski *hьlmъ*.⁷

Neki leksikolozi, piše Petar Skok, navode da je riječ *hum* u prarodstvu s njemačkom riječi, te da je germansko-slavenska riječ *hum* nastala od praindoeuropske riječi **skulm* a bez pokretnoga fonema *s*, a sufiks -*m* preuzet je iz

² Usp. Danijel Alerić, *Porfirogenetovi zahumski toponimi*, Rasprave ZJ, 10–11, Zagreb, 1985., str. 28.

³ U tome mjestu nalazi se znameniti franjevački samostan.

⁴ Danijel Alerić, *Porfirogenetovi zahumski toponimi*, Rasprave ZJ, 10–11, Zagreb, 1985., str. 29.

⁵ Sarajevski *Hum* je pošumljen.

⁶ U Rami na putu Rumboci – Tomislavgrad nalazi se planinsko selo *Za(h)um*.

⁷ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, knjiga prva A–J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971., str. 694.

latinskoga jezika *collis* i *culmen*. Prema Skoku odatle su internacionalne riječi *kulminirati*, *kulminacija*.

Može se zaključiti da etnonim Zahumljani i horonim Humska nisu istoga podrijetla. Zahumljani su oni koji žive ‘iza brdā’, a Humska zemlja svoje ime baštini prema oronimu *Hûm* iznad Blagaja 1051 n/m.⁸

Opće je mišljenje da je Humska zemlja nazvana prema Humu iznad Mostara. Međutim, Konstantin VII. Porfirogenet bio je u pravu kada navodi da se Humska zemlja prozvala prema Humu iznad Blagaja. Dokaz tomu je i to što je Blagaj prije Mostara bio sjedište humskih vladara. Na Humu iznad Blagaja vidljivi su ostatci tvrđava koje su bile raspoređene za obranu grada Podhuma.⁹

Sukladno tomu koristili su se horonimi *Hlonska*, te *Humska zemlja*. Porfirogenet je koristio i horonime: *Kelma*, *Kelmona*, *Zakulmia*, *Kelmum-Kudueriga*.¹⁰

3. Gornja Dalmacija, Vojvodstvo svetoga Save

Daniele Farlati¹¹ Hercegovinu je nazivao *Gornja Dalmacija*.¹² Hercegovina se nekoć nazivala *Vojvodstvom svetoga Save*. Taj naziv spominje se u nagradi kralja Tvrtaka¹³, koji je u znak zahvalnosti za pobjedu nad Turcima, sinu Vuka Hrane, Vlatku darovao *Vojvodstvo svetog Save*.

⁸ Istoimeno brdo nalazi se iznad Mostara 436 n/m. Oronim *Ljûti hum* nalazi se u Gornjoj Grabovici, 1054 n/m.

⁹ Danijel Alerić, *Porfirogenetovi zahumski toponimi*, Rasprave ZJ, 10–11, Zagreb, 1985., str. 29.

¹⁰ Navodim prema: *Hercegovina prije sto godina ili Topografsko-historijski Šematizam Feanjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867. (Šematizam fra Petra Bakule)*, s latinskog preveo dr. fra Vencel Kosir, Život i svjedočanstva, Zavičajna biblioteka, Izdaju Hercegovački franjevci, Svezak I, Mostar, 1970.

¹¹ Daniele Farlati (1690.–1733.) *Illyricum sacrum* (sv. I.–VIII. Venecija, 1751.–1819.)

¹² Navodim prema: *Hercegovina prije sto godina ili Topografsko-historijski Šematizam Feanjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867. (Šematizam fra Petra Bakule)*, s latinskog preveo dr. fra Vencel Kosir, Život i svjedočanstva, Zavičajna biblioteka, Izdaju Hercegovački franjevci, Svezak I, Mostar, 1970.

¹³ Stipan Tvrtko zavladao je 1353. godine u petnaestoj godini života. Godine 1373. gradio je grad Novi (Herceg Novi). Tri godine kasnije raškoga kralja Vukašina umorio je njegov sluga kako bi se domogao zlatnoga križa koji je visio kralju na prsima. Poslije Vukašinove smrti Tvrtko Stipan okrunjen je kraljevskom krunom Bosne, Srbije i Zapadnih strana 26. listopada 1377. godine u crkvi franjevačkog samostana svetoga Nikole u mjestu Mile kod Visokoga. Kralj Tvrtko je proširio svoje kraljevstvo do Save, a na jugu je posjedovao Kotorski zaljev. Tada je kralj Tvrtko stupio u savez s napuljskim kraljem Karlom, a protiv Ugara. Šibenik i Split predali su se kralju Tvrtku. Za vrijeme Tvrtkova kraljevanja u Bosnu je provalio turski vojskovođa Šain s osamnaest tisuća vojnika. Tvrtkove vojskovođe Vlatko Vuković i Radić Sanković sa sedam tisuća vojnika sukobili su se na Rudinama a zatim u Bileći i sasjekli tursku vojsku uz neznatne vlastite gubitke. Poslije toga poraza Turci se nisu usuđivali napadati Bosnu i Hum. Kralj Tvrtko umro je 10. ožujka 1391. godine.

Vuk Hrana rođen je oko 1317. godine, a bio je sin nekoga grofa iz Rudina. Predak je Stipana Vukčića Kosače. Sin Vuka Hrane, Vlatko, bio je vojskovođa kralja Tvrtka I. koji ga je 1389. godine s vojskom poslao u pomoć knezu Lazaru kojega su Turci napali na Kosovu. Vlatko je sa sedam tisuća vojnika 1391. godine krenuo prema turskoj vojsci koja je s osamnaest tisuća vojnika predvođenih zapovjednikom Šainom, prodrla u Humsku zemlju. Vojске su se sukobile najprije na Rudinama, a potom u Bileći. Vlatkova vojska je sasjekla tursku vojsku, uz neznatne vlastite gubitke. Stoga je kralj Tvrtko nagradio Vlatka darujući mu *Vojvodstvo svetog Save*.

Iza Vlatka ostala su četiri sina: Sandalj (kojega je Vlatko ostavio na bosanskom dvoru), Vukac, Vuk i Vukić. Sandalj je bio vješt ratnik, pa su mu bosanski kraljevi često povjeravali zapovjedništvo u vojnim pohodima. Umro je 1434. godine bez poroda. Ubrzo je umrla njegova žena Marija.

4. Principovina, Ivanbegovina (Skenderbegovina)

Po predaji zapadna se Hercegovina zvala i Ivanbegovina. Po nekima je Ivanbegovina obuhvaćala samo okolicu Mostarskog blata pa do Mostara, tj. do pola mostarske ćuprije, a po drugima obuhvaćala je svu zemlju s ove strane Neretve pa do Bregave. Ime Ivanbegovina nastalo je prema znamenitom junaku Juraju Kastriotiću (Skender-begu, Ivan-begu).¹⁴ Juraj (Đurad, Skenderbeg, Ivan-beg) Kastriotić (Kruje ?, ili Rama ?, 1405. – Lezha, 1468.). Zarobljen je, odveden u Carigrad i priveden na islam. O tome se i danas pripovijeda.¹⁵ Postao je iznimno vješt ratnik i stoga mu je dodijeljen naslov Iskander

¹⁴ Pripovijeda se i o trojici braće Ivanbega koji su stanovali: jedan u Ljutome Docu (Skenderbegovini), drugi u Biograticima i treći u Zvonigradu. Kada su braća čula za dolazak Turaka, izišli su im s 30 suboraca na put u Balekovce, te su tu izginuli svi osim jednoga koji je ostao ranjen. Kada je to vidjela žena jednoga od braće, zakukala je: "Jadna ti sam ja! Dosad bijah gospojica, a odsad robinjica"! Posljednji Ivanbeg poginuo je na Kraljevini, pa je to mjesto tako prozvano, a druga predaja tvrdi kako je poginuo na Šarampovu, iznad Mostarskog blata. Vlajko Palavestra, *Narodne pripovijetke i predanja iz okolice Lištice*, GZM BiH, svezak XXIV/XXV., Sarajevo 1969/70., str. 350.

¹⁵ *Njega su Turci zarobili i tri brata mu zarobili i očerali i ugojili ih. I kad su ih trebali skloniti na ajvan kao janjičare, to su najopasniji vojnici bili, tim je bilo lako zaklati čovika.*

I car veli: "Jesi donio najmlađega?", pa ga pita: "Šta bi ti, bi li ti imo volju vidit oca i majku?"

Kaže on caru: "Ne bi van žalio služiti dok sam živ životom svojim, samo da ih jedan put u životu vidim."

On samo migne glavu i zna se što ga čeka. Tamo oni čuvari vode ga na panj, uvuče glavu i on te spušta. Stave ti glavu na panj i otkine ti glavu.

Dovedu srednjega i pita ga: "Jesi se ti poželio oca i majke, kakva je tvoja situacija?" On isto ponovio i zna se što ga čeka. "Tamo na panj š njim!"

(alb. *Skënderbe shiptari*). Time se njegovo ratničko umijeće uspoređivalo s umijećem Aleksandra Velikoga. Za vrijeme ugarskoga rata protiv Turaka koji je 1443. g. vodio Janoš Hunyadi (Janko Sibirjanin)¹⁶ i kod Niša te godine porazio tursku vojsku, Juraj Kastriotić je pobjegao iz janjičarske vojske i preobratio se na kršćanstvo. Njegov je povijesni nadimak Skenderbeg. Bio je albanski knez i junak u borbama protiv Turaka. Sestra mu Marija bila je žena crnogorskoga vladara Stjepana Crnojevića s kojim je rodila znamenitoga junaka Ivana Crnojevića. (O Ivanu Crnojeviću bit će još riječi u poglavlju Hercegovina.)

Juraj Kastriotić je, zbog svoga junaštva i uspješne borbe protiv Turaka, opjevan u mnogim narodnim pjesmama. Antonio Vivaldi napisao je operu

Kasnije pita najstarijega Juru, on je bio nešto mudar, mudriji. Veli isto pitanje: "Bi li ti volio vidit oca i majku?"

Kaže: "Kakva oca i majku, bi im glavu odsjeko! Kakva mater! Ti si meni, care, otac i majka!" "Ti si za me! Takve ja oću!" I dade mu vojsku i dao ga za vojskovođu. I kad su krenuli vamo, on je sve svoje janjičare naučio i pokazo im poso, šta su oni, koji su oni i kako treba napraviti. On se zvao Škender-beg. To je priča o Juri Kaštriotiću. To su te, navodno, istine, povijest. To su sve gusle opjevale.

Aniti Krndelj 2009. godine kazao je Ante Grbeša, rođen 1937. u Mostaru.

- ¹⁶ Ivan Hunjadi (Janoš Hunyadi, Hunyad, Erdelj, 1387. ili 1407 – Zemun, 1456.) bio je veliki ugarski junak i uopće junak kršćanskoga svijeta koji se borio protiv Turaka. Među najvećim pobjedama nad Turcima spadaju Jankova pobjeda kod Novoga Brda 1439., pobjeda kod Beograda 1440. godine, kojega su Turci napadali sedam mjeseci, izgubili te 17.000 vojnika i bili prisiljeni vratiti se u Drinopolje. (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata, knjiga treća*, MH, Zagreb, 1974., str. 207–209.) Sibirjanin je 17. listopada 1448. godine provalio na Kosovo polje. Sibirjanin je, želeći osvetiti smrt kralja Vladislava 17. listopada 1448. god. provalio na Kosovo. U dvodnevnom ratu Jankova je vojska pretrpjela velike gubitke jer Đurađ Branković nije dopustio vojsci Juraja Kastriotića (Skenderbega) da se priključi Jankovoj vojsci. Na Kosovu polju je tada poginuo Sekula, koji je bio sin Jankove blizanke Janje. Zbog izdaje Đurđa Brankovića razbijena vojska Janka Sibirjanina morala se povući, a pri povratku je Sibirjanina zarobio i zasužnjio Đurađ Branković. Turci su 13. lipnja 1456. god. opsjeli Beograd sa 150.000 vojnika, s 200–300 topova i oko 200 lađa na Dunavu. Opsjednutom Beogradu u pomoć su priskočili Janko Sibirjanin i Ivan Kapistran s do 60.000 ljudi. (Anđelko Mijatović, *Iz riznice hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 126.) Obranu Beograda Sibirjanin je povjerio svome šurjaku Mihajlu Siladiju koji je imao jedva 7.000 vojnika. (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata, knjiga treća*, MH, Zagreb, 1974., str. 335.) U odlučnoj bitci poginulo je 24.000 turskih vojnika. Toliko ih je stradalo bježeći prema Sofiji. Srbi su u Novom Brdu ubili sultanova namjesnika i njegovu ženu. (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata, knjiga treća*, MH, Zagreb, 1974., str. 338.) Tom pobjedom Sibirjanin je osigurao mir narednih šezdeset pet godina. Turci su Beograd osvojili 1521. godine. Samo tri tjedna nakon slavne obrane Beograda, 11. kolovoza 1456., Sibirjanin je umro od kuge. Ivan Kapistran je umro 28. listopada 1456. godine. Relikvije svetoga Ivana Kapistrana počivaju u samostanu koji je svetac za života osnovao u Iloku. Prema Janku Sibirjaninu nazvan put od Vitine kod Ljubuškoga do Lovreća zove se „Jankov put“, a prema njegovom sestriću Sekuli put od Vitine do Narone zove se „Sekulan“.

Skenderbeg. Andrija Kačić Miošić u svome *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga*, najviše je stihova posvetio Juraju Kastriotiću, te Janku Sibirjaninu, koji su u isto vrijeme ratovali protiv Turaka.¹⁷

U obitelji Kolakušić u Rami živi obiteljska tradicija da su Kolakušići podrijetlom od Juraja Kastriotića koji je rodom iz Rame. Obiteljska tradicija Kolakušića iz Rame je da je Jure Kastriota rođen u Rami od oca Joze i majke Anđe kao deveto dijete od njih dvanaestero. Turci su ga „Dankom u krvi“ oteli i odveli u Carigrad, a ostala obitelj pobjegla je u Dalmaciju. Jure se isticao sposobnošću i vještinama, te je poslan na visoku vojnu izobrazbu.¹⁸

Kad je izrastao u velikoga vojskovođu poslan je u ratne pohode u Bosnu. Odsjeo je na kraljevskom dvoru u Albaniji. Kao predvodnik elitne vojske kralj Skenderbeg primio ga je na večeru i upoznao sa svojom kćerkom prinčezom od Kruja.

Međutim Juraj je morao krenuti dalje s vojskom u Bosnu i Hercegovinu. Na Bišće polju kod Mostara čekala ga je Mletačko-Hrvatska vojska predvođena vojskovođom Ivanom Kostriotonijem, vojvodom od Rame.

Ubrzo se saznalo da su dvojica vojskovođa prezimenjaci. Ubrzo se saznalo i da su rođaci.

Kada su se vojskovođe rukovali saznali su da su rođena braća. Tada se začuo vojnički glas:

*Stani brate, vojvodo od Rame,
ja ti nisam Turčin, ni od Turkinje majke.
Rodila me pastirica Anđa,
na Draševu što sokole rađa,
pravi Hrvat i hrvatskoga roda,
neg sam i ja od Rame vojvoda!
Pusti vojsku neka se odmara,
gledam tebe, vidim sebe,
oko me ne vara.
Manimo se bitke ili rata,
jedna nas majka rodila,
mi smo ti dva rođena brata.*

¹⁷ Wikipedia, Skenderbeg (23. Kolovoz 2011) <http://hr.wikipedia.org/wiki/Skenderbeg> (10. rujan 2011.)

¹⁸ Bila je to vojna škola u Jedrenima (Adrianapolju). Wikipedia, Đurađ Kastriot Skender beg (31. kolovoz 2011.) http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%92_%D0%9A%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BE%D1%82_%D0%A1%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%B3 (10. rujna 2011.)

Tada se Jure vratio u Albaniju, princezi od Kruja i oženio je. Postao je jedan od najmoćnijih europskih kraljeva, Georgi Kastrioti. Radi monarhijskih propisa imenu je dodao i Skenderbeg, ali se vratio na kršćanstvo, vjeru svojih predaka.

Brat mu Ivan vratio se u okolicu Trilja, ali je morao napustiti vojsku jer nije htio ratovati protiv brata.

Slabljenjem turske moći u Bosni i Hercegovini, početkom devetnaestoga stoljeća Kastrioti su se vratili u razne krajeve u Bosni, ali su radi sigurnosti promijenili svoja prezimena. Oni koji su se odselili u Kreševo prozvali su se Koštromani; oni što su se naselili u okolini Jajca prozvali su se Kotromanići, a neki od njih su s tim prezimenom ostali u Sinju. Kastrioti koji su se vratili u Ramu naselili su se u selo Ljubunci i prozvali Kolakušići.¹⁹

U Potocima, na sjeveru Mostara, postoje ostatci kule zvane *Ivan-beg*. Dok jedni pripovijedaju da je Ivan-beg bio zet junaka Juraja, zvanoga *Skender-beg*, drugi pričaju da je to Ivan-beg (Juraj Kastriotić).

U bjelopoljskom selu Vojnu na rijeci Ljuboviji postoje dvije manje ćuprije. Jedna se nalazi kod Šunjića kuća, dok se druga nalazi kod Anđića kuća. Te je mostove, po pričanju starijih seljana sagradio Ivan-beg, da bi mogao koristiti Anđića polje u Donjem Vojnu. Ti su mostovi i danas u uporabi, a narod ih zove *Kozije ćuprije*. Njima su se najviše služili seljaci i kiridžije – trgovci.

Ekonom Ivan-begovina nalazi se u imotskom kraju, na putu od Grubina prema Zagvozdu.

Pod hercegovu vlast potpadala je zemlja s onu stranu Neretve, počevši od Konjičke ćuprije pa do današnje granice. Zemlja s desne strane Neretve pa do Bregave zvala se najprije Principovina, a kasnije Ivanbegovina.²⁰

Narod je u Ljutome Docu pripovijedao kako su tu nekada živjela tri bana – kralja: jedan je stolovao u Biogracima, a spavao na Šahinovicima u Ljutome Docu, dok je na Kulinu²¹ izlazio na zelen; drugi je stolovao u Trebinju, a treći u Livnu. U to vrijeme gradovi Mikuljača i Biograci bili su u neprijateljstvu. Danas se spominju trojica braće Ivanbegova, od kojih je jedan stolovao u Biogracima, drugi na Zvonigradu, a treći na Skenderbegovini u Ljutome Docu.

¹⁹ Mate Kolakušić (Australija), Skenderbeg (28. travanj 2010.) <http://www.rama-prozor.info/cms/index.php?option=content&task=view&id=3340> (10. rujan 2011.)

²⁰ Vljako Palavestra, *Narodne pripovijetke i predanja iz okolice Lištice*, GZM BiH, svezak XXIV./XXV., Sarajevo 1969/70., str. 350.

²¹ Mikrotoponim Kuline nalazi se u selu Uzarići kod Širokoga Brijega. Kuline su nazvane prema legendarnom Kulinu banu.

Kada su braća čula za dolazak Turaka, izašli su im s trideset suboraca na put u Balekovce, te su tu izginuli svi osim jednoga koji je ostao ranjen. Kada je to vidjela žena jednoga od braće, zakukala je: “Jadna ti sam ja! Dosad bijah gospojica, a odsad robinjica”! Prema jednoj predaji posljednji Ivanbeg poginuo je na Kraljevini, pa je to mjesto tako prozvano, a druga predaja tvrdi kako je poginuo na Šarampovu, iznad Mostarskog blata.²²

5. Hercegovina

Stipan Vukčić Kosača (1405–1456.) naslijedio je 1435. od svojega strica Sandalja Hranića Hum, Podrinje, dio Zete, Krajinu (makarsku) i Poljica. Stipan je stupivši na vlast promijenio prezime Hranić u *Kosača*, vjerojatno po svom rodnom mjestu Kosač.

Godine 1448. počeo se nazivati *hercegom*, a po tome je njegova zemlja dobila ime *Hercegovina*. Grb hercega Stipana Vukčića Kosače iz 1452. godine na kojem je kristalni križ usred crvenog stijega, s tri bijele poprečne crte na svijetlocrvenom polju. I to, pored ostaloga, svjedoči da je bio katolik.

Bio je gotovo samostalan gospodar, pa je prijetio Dubrovniku, kralju je oteo grad Omiš 1440., a Mlečanima neke zemlje u Zeti.

Ženio se tri puta. Prva mu je žena Jelena, kći Balše III. Druga mu je žena bila parmska plemkinja Barbara de Raugo, a treća Cecilija, rodom iz Senja.

U prvom braku je imao kćerku Katarinu, buduću bosansku kraljicu, i Maru, udatu za Ivana Crnojevića. Također je u tome braku imao sinove Vladislava (Ladislava) i Vlatka. Treći sin Stipan rođen je u braku s Barbarom de Raugo. Njegova kćerka Katarina udala se za bosanskoga kralja Stipana Tomaša 1446. godine.

Herceg Stipan je 1450. godine zaratio s Dubrovčanima jer mu se ondje sklonila žena, kada je herceg u svoju ložnicu primio neku Firentinku. Te godine ženio se najstariji hercegov sin Vladislav. Vlajko Palavestra piše da se Vladislav ženio iz Zvornika, ali na putu mu je otac prijevarom sagriješio s nevjestom.²³

Herceg je obljubio nevjestu, a Vladislav je otišao u Dubrovnik i Senatu izložio sve opaćine koje herceg čini. U crnogorskoj je tradiciji da je oronim Ljubišnja nazvan jer je na toj planini herceg obljubio nevjestu. Ljubušaci pripovijedaju da ekonim Ljubuški baštini svoje ime jer je ondje herceg obljubio nevjestu.

²² Vlajko Palavestra, *Narodne pripovijetke i predanja iz okolice Lištice*, GZM BiH, svezak XXIV./XXV., Sarajevo 1969/70., str. 350.

²³ Vlajko Palavestra, *Nekoliko nepoznatih stihova o hercegu Stjepanu*, GZM BiH NS, sv. XXIII., Sarajevo, 1968., str. 136–137.

Herceg Stipan je saznao da će ga sin uz pomoć Dubrovčana napasti. Dubrovčani su Vladislavu pružili veliku pomoć i on je udario na hercegove gradove Počitelj, Vrgorac i Ljubuški.

Herceg je i dalje Dubrovčanima nanosio velike gubitke i štetu. Dubrovčani su ucijenili glavu hercega Stipana. Obećali su da će onome tko donese hercegovu glavu dati naslov plemića, te deset tisuća dukata kao i posjed na dubrovačkom području u vrijednosti od tri tisuće dukata.²⁴

Herceg Stipan je otkrio tu urotu. Tada su se Dubrovčani obratili za pomoć turskom caru Mehmedu II., koji je 1452. godine poslao svoga poklisara Stipanu i naredio mu da obustavi rat. Herceg se uplašio prijetnjama Ugara, Dubrovčana i Turaka te sklopio mir s Dubrovčanima. Za uzvrat su mu vratili Krk i obećali mu dati plemićki naslov.

Godine 1452. Vladislav je s vojskom došao na Velež. Vojnicima je rekao da svaki naloži vatru, a da svakome volu na rogove upale svijeće. Kada je to vidio herceg se silno uplašio misleći kako je ondje silna vojska. Svoje blago je natovario na konje i mazge i bježao prema Dubrovniku.²⁵ Na ulazu u Dubrovnik, potpisao je izjavu: „Prođe herceg i proćera blago!“

O riznici Kosača i nastanku horonima Hercegovina Emilijan Lilek²⁶ 1889. godine napisao je u Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini:

Ako pregledamo arheološki udjel Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu naći ćemo i u njemu malo predmeta iz srednjeg vijeka. Kako to? Jesu li bile Bosna i Hercegovina za vrijeme svoje državne samostalnosti na tako niskom stepenu kulture i tako siromašne, da se nije imalo šta sačuvati? Da li narod nije mario za udobnost i spoljašni sjaj? Ako nije to, gdje su onda predmeti njegove sredovječne prosvjete? Za dokaz, da Bosna i Hercegovina u srednjem vijeku nijesu bile siromašne zemlje bez prosvjete, nego obratno bogate i prosvijećene zemlje, – ne ću ovdje istaknuti potpune slike o sredovječnoj materijalnoj kulturi ovijeh zemalja, ne ću naime govoriti o tome, kako je

²⁴ Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*, (priredio Franjo Šanjek), Golden marketing & Narodne novine, Zagreb, 1999., str. 445–446.

²⁵ *Bježeći herceg Stipan sa svojom obitelji preko sela Tuganje, mlada mu se žena odmarala na jednome kamenu s bešikom, te je rekla: Tužno ti mi je srce danas za Sokolom gradom postojbinom svom Ercegovinom. I od tada su ostali Tuganji. Na onome kamenu i danas se jasno vidi kako je sjedila s bešikom. Kamen se umećio gdje je ona dohvaćala.*

[...] Vidjevši da je prevaren, herceg Stipan skoči u more i pretvori se u kamen.

Vlajko Palavestra, *Nekoliko nepoznatih stihova o hercegu Stjepanu*, GZM BiH NS, sv. XXIII., Sarajevo, 1968., str. 136–137.

²⁶ Slovenski povjesničar i etnolog Emilijan Lilek (Zgornja Volčina, 1850. – Celje, 1940.). Autor je udžbenika bosanske povijesti. Najznačajnijim njegovim radom smatra se *Riznica porodice, Hranići (nadimak Kosača)*. Taj je rad objavljen u Glasniku zemaljskoga muzeja u Bosni i Hercegovini, knjiga II, godina I, Sarajevo, april – juni 1889., str. 1–25.

onda cvalo stočarstvo, pčelarstvo, ratarstvo, šumarstvo, vinogradarstvo, lov, svilarstvo, rudarstvo, trgovina i obrt dosta je ako to osim ovoga, to slijedi, spomenem samo to, da je mljetački dužd g. 1463., kad su Turci zauzeli Bosnu, Florentincima javio, „da im pred očima gori najbogatije kraljevstvo“.

Da su Bošnjaci odavna voljeli sjaj i udobnost, vidi se iz toga, što je bosanski ban Stefan 831. g. sklopio ugovor s Dubrovčanima, po kome mu ovi imadu svake godine slati 14 lakata čistoga skrleta.

Povijest trgovine uči nas, da se je u srednjem vijeku osobito iz talijanskih i primorskih gradova u Bosnu i Hercegovinu uvozila:

1. svakojaka roba za odjeću i gotova odjeća (fino sukno, skrlat, grimiz, svilene tkanine, pamučna i svilena pregja, zibilin, zlatne postave, plaštev, šube i kuntuši)

2. radnje od metala, bisera i dragog kamenja (zlatne i srebrne posude za sto, za nakit i za crkve; oružje; svakojake stvari od željeza, tuča (pirinča), bakra, bisera, dragog kamenja i t. d.)

Bošnjaci nijesu se samo po tugjoj modi vladali. Oni su imali i svoju sopstvenu, po kojoj se poglavito vladao pazar i nošnja u Primorju i u Italiji. Dubrovnik morao je slati bosanskom banu svake godine po jedan plašt b o s a n s k o g a k r o j a (un mantello alla Bosnense). U Italiji nosilo se ponegdje ruho po slovenskoj modi (alla schiavonell).

Da je bosansko plemstvo voljelo pokazati sjaj i bogatstvo pred svijetom, dokaz je tome i to, to je bosanski vojvoda Hrvoje, kad je išao na dvor ugarski, od svoje žene Jelene uzajmio za put 6.000 zl. dukata. A najbolju sliku o sredovječnom bogatstvu i sjaju bosansko-hercegovačke vlastele daje nam riznica porodice Kosače.

Za ovo, o čemu je ovdje riječ, najviše nam iz te porodice vrijede: Sandalj Hranić, njegova žena Jelena ili Jela i herceg Stjepan Vukčić.

Sandalj Hranić (1398–1435) bijaše najprije vlastelin u pravoj (gornjoj) Bosni. Iza pada Sankovića zavlada h u m s k o m zemljom (1404), koju kašnje razgrani preko Drine i Lima.

U njegovoj vlasti bijahu gradovi i tvrgje: Blagaj, Nevesinje, Konjic, Goražde, Samobor, manastir Miloševo, Kukan kod Plevlja, Sokol na sutoku Pive i Tare, Kozman izmegju Foče i ušća Sutjeske, Nikšić, Konavli (do 1420) Risan, Novi i neko vrijeme takogjer Budva. Tako bijaše Sandalj silniji od samih bos. kraljeva, koje je skidao i namještao.

On je imao dva brata: Vuka i Vukca. Oko 1400. oženi se Katarinom, kćerju hrvatskog bana Vuka Vukčića (brat Hrvoju Vukčiću) i banice Anke.

Oko 1420 oženi se Jelenom, kćerju srpskog kneza Lazara (1389). Sandalj (1435) ne ostavi za sobom muškoga poroda. Njegovo prostrano vladanje na-

slijedi sinovac mu Stjepan Vukčić (1435–1466). Ovaj pridruži Humskoj još Trebinje s okolicom (1438).

G. 1448. priori naslov: Božijom milosti humski herceg i t. d. Po ovome naslovu prozvala se kašnje sva njegova zemlja „hercegova zemlja“ ili “Hercegovina”).

Stjepan je imao za prvu ženu Jelenu, kćer zetskoga kneza Balše III., za drugu Ciciliju. Sina imao je tri: Vladislava, Vlatka i Stjepana. Njegova kći Katarina udala se za bos. kralja Stjepana Tomu).

Da Hranići nijesu davali novce i ine dragocjene stvari u privremenu pohranu u Dubrovnik ili u Mljetke, ništa ne bismo znali o tome, šta je bilo u riznici ove znamenite hercegovačke porodice. A tako možemo iz dokumenata dubrovačkog i mljetačkog arhiva sakupiti ono, svakako najdragocjenije, to se je čuvalo u njezinoj riznici. Bijaše tu:

Svakovrsnih novaca i nekovanog metala;

svakovrsnog posugja;

nakita;

IV. svakovrsne odjeće;

V. povelja i knjiga;

VI. mosti i ikonica;

VII. jedan glazbeni stroj.²⁷

Herceg Stipan Vukčić Kosača 21. svibnja 1466. godine izdiktirao je oporuku iz koje je gotovo potpuno izostavio najstarijega sina Vladislava jer je u Bosnu i Hercegovinu doveo Turke.²⁸

Sutradan je umro herceg Stipan, a naslijedio ga je njegov drugi sin Vlatko koji je u početku bio mletački plaćeni zapovjednik u Bosni. Ubrzo nakon hercegeve smrti Turci su osvojili Blagaj. U to su vrijeme oko Počitelja bili Ugri, a Vlatko je 1467. vladao Imotskim.

Vlatko nije dobivao značajniju pomoć ni od Ugara niti od Mlečana, a Dubrovčani mu nisu htjeli predati novac iz očeve zaostavštine. Početkom 1470. godine izmirio se s Turcima. Tada su Turci pojačali napade i 1471. godine osvojili su Počitelj. Stoga se Vlatko odvojio od Turaka i pomirio se s Dubrovčanima. Tada mu je Venecija postala sklona, posebice jer se oženio unukom kralja Alfonsa.²⁹

²⁷ Em. Lilek, *Riznica porodice, Hranići" (nadimak Kosača)*, u: Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Knjiga II, Godina I, Sarajevo, 1889., str. 1–3.

²⁸ Vidi: Sima Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, Beograd, 1964., str. 336.

²⁹ Isto, str. 340.

Vlatko se pomirio i s bratom Vladislavom i pripremao se za oslobađanje zemlje od Turaka. Saveznik mu je bio i njegov zet Ivan Crnojević.³⁰ Njih dvojica su sa svojom vojskom poduzeli pohod u prvoj polovici 1476. godine.

Iznenada ga je napustio Crnojević, a pohod se završio pogubno. Vladao je ostacima Hercegovine do polovice 1481. godine. Početkom 1487. godine iz Turske je pobjegao na Rab i ondje dvije godine kasnije umro. (Skoro u isto vrijeme umro mu je stariji brat Vladislav u Ugarskoj.)

³⁰ Ivan Crnojević bio je treći i najjači vladar dinastije Crnojevića. Otac mu je Stefan I. Crnojević, a majka Marija, sestra Juraja Kastriotića. Kao mladić proveo je deset godina u zatočeništvu Stipana Vukčića Kosače. U drugom braku 1469. godine oženio je Maru, kćerku Stipana Vukčića Kosače. Crnogorsko prijestolje naslijedio je 1465. godine, nakon očeve smrti. Napao je crnogorske posjede u primorju osobito oko Kotora. Mlečani su ga porazili, osudili na smrt, te pomilovali i dali titulu vojvode. Godine 1471. Turci su potisnuli Ivana, te im je morao plaćati danak od 700 dukata godišnje. Ponovno su mu 1473. u pomoć priskočili Mlečani, te njemu i njegovim sinovima dali plemićke titule, kao i godišnju pomoć od 600 dukata. Već iduće godine Ivan je prestao Turcima plaćati danak. Tada su Turci opsjeli Skadar koji su držali Mlečani. Ivan Crnojević je Mlečanima u pomoć poslao osam tisuća vojnika. Tako je Skadar spašen od turskoga napada. Oko 1475. godine gradio prijestolnicu Obod (Riječki grad). Međutim, 1479. godine Turci su osvojili Skadar kao i Žabljak Crnojevića. Ivan je, tada, pobjegao Mlečanima. Nakon smrti Mehmeda III. 1481. godine, Ivan se sa svojim postrojbama vratio u svoju domovinu. Pritisnut od strane Mlečana i Turaka, Ivan je svoga sina Stanišu morao Turcima dati kao taoca. Staniša je u Carigradu prešao na islam i po svome ujaku prozvao se Skenderbeg. Postao je sandžak-beg. Ivan Crnojević je 1482. godine sagradio novu crnogorsku prijestolnicu Cetinje i u njoj Cetinjski manastir kao sjedište pravoslavne mitropolije. Umro je krajem lipnja 4. srpnja 1490. godine. Crnogorska pravoslavna crkva taj dan slavi kao svetoga Ivana Pravednog. (Wikipedia, Ivan Crnojević, (27. veljače 2011.) http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Crnojevi%C4%87 (10. rujna 2011.)

Ivan Zovko je koncem 19. stoljeća od „jednog starog Muhamedovca“ zapisao priču po kojoj se Hercegovina prozvala prema riječi *herseng* – puno kamenja.³¹ Istu priču navodi i Risto Milićević.³²

Potpuno su neutemeljena mišljenja da je Hercegovina prozvana nakon turske okupacije, a prema riječi *herseng* (*hersong*) – kamen.

Povijesni izvori nedvojbeno pokazuju da se Hercegovina tim imenom prozvala 1448. godine, kada je Stipan Vukčić Kosača uzeo titulu *herceg* = *vođa*, *vojvoda*, *vladar*. O njemačke riječi *Herzog* koja je vjerojatno u praslavenskom značila vojvoda, u hrvatski jezik je preko mađarskoga ušla riječ *herceg*.³³

Sufiksom *-ina* nastao je horonim *Hercegovina*. U narodnom diskursu još uvijek podjednako se koristi horonim *Ercegovina*.³⁴

Etnonim Hercegovac nastao je sufiksom *-ac* *Hercegovac*, a prema *-ac/-ka* nastao je tnik *Hercegovka*. Sufiksom *-ica* nastao je antroponimi: *hèrcego-*

³¹ Čim je Bosna i Hercegovina, Bog ti pomogao, bila fet učinjena od Turčina, odmah nizami (vojnici) stanu iskati izum (dopust) da odu malo u svoj vilajet na selamluk (viđenje) i na tev-dih (ladanje), biva da malo promijene hariju (zrak) jer nikako nijesu mogli obikavati našu vručinu i žegu. Mnogi od njih, koji nijesu bili više godina kod kuće, dobiju teskeru (putnicu) da mogu ići.

Kad su došli tamo u svoju domovinu, već odakle je koji bio, stanu ih zapitkivati njihove emšerije (poznanici) i jarani o svemu i svačemu, i kakva je ta gjaurska zemlja i kakvi su kauri. Oni im počnu svašta pričati, a od Hercegovine im još reknu nabaška (posebice) kao da su se svi sto godina zdogovarali i ovo: „Para yok, herseng čok“, što je biva, efendum, po naški, ‘Para nema, a kamenja bukader (i odviše).’

O tome začuje polagano i sultan u Stambolu pa sabere na divan (vijeće) sve svoje mušire, valije i vezire (razni dostojanstvenici u Otomanskom carstvu) te ih zapita kako će novo ime nadjeti toj gragjanskoj zemlji uza ind gjaurima jer mu je dosta askera (vojnika) pozobala, dok ju je zauzeo. Na to se digne jedan stari paša, koji je bio u Hercegovini, kako je baskin (zgodno) pa onoj nizamskoj ‘herseng’ – ‘puno kamenja’ nadjenuti ime i cijeloj zemlji, jer ima i onako plaho puno kamenja. Sultan i vas divan na to kail i razi bude (privoli), te po askerskoj riječi ‘herseng’ prozva zemlju Hercegovinom.

Ivan Zovko, Narodno pričanje o imenu Hercegovina, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, urednik: Kosta Hörmann, knjiga I, godina III, Sarajevo, 1891.

³² Risto Milićević, *Hercegovska prezimena*, Beograd, 2005., str. 36–37.

³³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, knjiga prva, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971., str. 664.

³⁴ Isto.

vica (hercegova žena), *Hercegović* (to su prezime uzeli Vladislav i Vlatko, sinovi hercega Stipana Vukčića Kosače). Budući se u narodnom govoru koriste horonim *Ercegovac*, mnogobrojni su patronimi *Erceg*. Od horonima Hercegovina nastali su hipokoristici *Hero* (*Ero*), *na -bc Ėrac*, gen. *Ėrca*.³⁵

Zaključak

Do 1448. godine današnja Hercegovina zvala se: *Zahumlje*, *Hlonska*, pa *Humska*, ali i *Gornja Dalmacija*, potom *Vojvodstvo svetoga Save* (*Sabe*), *Principovina*, *Ivanbegovina* (*Skenderbegovina*).

Zahumlje je ranosrednjovjekovni naziv koji Konstantin VII. Porfirogenet u svome djelu „De administrando imperio“ spominje kao Zahľmьje. Tome etnonimu odgovara današnji oblik Zahumlje. Porfirogenet piše da se *Zahľmьje prozvalo prema brdu Hum koje se nalazi kod gradova Buna i Hum.

Daniele Farlati Hercegovinu je nazivao *Gornja Dalmacija*. Kralj Tvrtko, u znak zahvalnosti za pobjedu nad Turcima, sinu Vuka Hrane, Vlatku, darovao je *Vojvodstvo svetog Save* (današnju Hercegovinu). Sredinom 15. stoljeća Hercegovina se prema legendarnom junaku Jurju Kastriotiću kojega je narod zvao Ivan-beg (Skender-beg) zvala *Ivanbegovina* (*Skenderbegovina*).

Prema povijesnim izvorima nedvojbeno se može zaključiti da se Hercegovina tim imenom prozvala 1448. godine kada se neprikosnoveni vladar Humske zemlje Stipan Vukčić Kosača prozvao hercegom. Herceg je riječ koja je nastala od njemačke riječi Herzog što znači vladar.

Literatura

- Alerić, Danijel, *Porfirogenetovi zahumski toponimi*, Rasprave ZJ, 10–11, Zagreb, 1985., 27–48.
- Ćirković, Sima, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, Beograd 1964.
- *Hercegovina prije sto godina ili Topografsko-historijski Šematizam Feanjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867. (Šematizam fra Petra Bakule)*, s latinskog preveo dr. fra Vencel Kosir, Život i svjedočanstva, Zavičajna biblioteka, Izdaju Hercegovački franjevci, Svezak I, Mostar, 1970.
- Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata, knjiga treća*, MH, Zagreb, 1974.
- Lilek, Em(ilijan), *Riznica porodice, Hranići” (nadimak Kosača)*, u: Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, april – juni 1889., str. 1–25.

³⁵ Isto.

- Mijatović, Anđelko, *Iz riznice hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Milićević, Risto, *Hercegovačka prezimena*, Beograd, 2005.
- Orbini, Mavro, *Kraljevstvo Slavena*, (priredio Franjo Šanjek), Golden marketing & Narodne novine, Zagreb, 1999.
- Palavestra, Vlajko, *Narodne pripovijetke i predanja iz okolice Lištice*, GZM BiH, svezak XXIV./ XXV., Sarajevo 1969/70., str. 350.
- Palavestra, Vlajko, *Nekoliko nepoznatih stihova o hercegu Stjepanu*, GZM BiH NS, sv. XXIII., Sarajevo, 1968., str. 136. – 137.
- Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, knjiga prva A – J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971.
- Šimunović, Petar, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- Zovko, Ivan, Narodno pričanje o imenu Hercegovina, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, urednik Kosta Hörmann, knjiga I, godina III, Sarajevo, 1891.

Mrežni izvori

- Kolakušić, Mate, (Australija), Skenderbeg (28. travanj 2010.)
- <http://www.rama-prozor.info/cms/index.php?option=content&task=view&id=3340> (10. rujan 2011.)
- Wikipedia, Đurađ Kastriot Skender beg (31.kolovoz 2011.)
- http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%92_%D0%9A%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BE%D1%82_%D0%A1%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%B3 (10. rujna 2011.)
- (Wikipedia, Ivan Crnojević, (27. veljače 2011.)
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Crnojevi%C4%87 (10. rujna 2011.)
- Wikipedia, Skenderbeg (23. kolovoz 2011.)
- <http://hr.wikipedia.org/wiki/Skenderbeg> (10. rujan 2011.)

Helena DRAGIĆ

FROM ZAHUMLJE TO HERZEGOVINA: ON HORONYMS

The author of the paper uses inductive-deductive method, description, analysis, comparative analysis, the method of classification, synthesis, and structural-semantic approach with a view to interpreting former horonyms of *Zahumlje*, *Hlonska*, *Humska*, *Upper Dalmatia*, *St. Sava's (Saba) Duchy*, *Principality*, *Ivanbeg's Land*, (*Skenderbeg's Land*), and today's horonym *Herzegovina*. In this process, considerable attention is given to the historical and methodological approach, presenting the historical circumstances the creation of the above horonyms. The analysis is applied to interpret the etymology and etiology of the horonyms, while comparative analysis is used to compare the previous and contemporary research findings. The synthesis presents conclusions about the etiology and etymology of the above horonyms. According to historical sources, it can be safely concluded that the term *Herzegovina* was first coined in 1448, when the undisputed ruler of Hum, Stipan Vukčić Kosača declared himself a *Herzeg*. *Herzeg* is a word derived from a German word *Herzog* – ruler.

Key words: *horonym, Herzegovina, Croatian, semantics, onomastics*